

ИЗВЕШТАЈ

О СТАЊУ И ПОТРЕБАМА У ОБЛАСТИ ПЛАНИРАЊА СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ У ГРАДУ ВАЉЕВУ

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ГРАДУ ВАЉЕВУ

Адреса: Карађорђева 64

Телефон/и: 014 294 890, 294 792

Фах: 014 294 922

Веб-сайте: www.valjevo.org.yu

Контакт Е-маил: info@valjevo.org.yu

Председник општине: Јован Томић

Заменик председника општине: Зоран Илић

Координатор у име општинске управе: Лидија Вуковић, самостална стручна сарадница у Одељењу за информатику и развој

Телефони координатора: 014 294 792, 063 106 13 54, 064 127 68 51

Е-маил координатора: lidijavukovic@valjevo.org.yu , lidijavukovic@va.sbb.co.yu

1. ДЕМОГРАФСКИ ПОДАЦИ О ГРАДУ

1.1. Површина територије града: 905 км²

1.2. Број насељених места: 78; а) градска насеља – 2; б) приградска и сеоска насеља - 76

1.3. Округ: Колубарски

1.4. Општине Колубарског округа са којима се граничи: Мионица, Лајковац, Уб, Осечина

1.5. Број становника према последњем попису: 96 761

1.6. Полна структура становништва: 52,1% жене и 47,9% мушкарци у свим старосним структурама становништва, осим у најмлађој (0-19 год.), где је следећа структура – 48,6% жена и 51,4% мушкараца

1.7. Старосна структура становништва:

Старост	0-19 год.	20-39 год.	40-64 год.	65 и преко
% у укупном броју становника/ца у граду	22,4	28,3	35,4	13,1

1.8. Демографски трендови (порастан – смањење броја становништва, промена структуре и сл.): Број становника се у периоду 1948-2002. год. у градским насељима повећавао по просечној годишњој стопи од 21,8%, у приградским насељима по стопи од 6,4%, а у целом граду по стопи од 5,8%. У последњем међупописном периоду, просечна годишња стопа раста у граду је 3,1%, а у приградским насељима 3,3%. У граду је 1948. живело 32% становништва града, 1971. год. око 55%, а 2002. год. – 73%.

2. ОПШТИНСКЕ СТРУКТУРЕ

Број и структура општинских тела

Према Статуту, органе општине чине:

- Скупштина општине – укупно 51 одборник; председник Скупштине Општине (СО) и заменик председника СО (изабрани из редова одборника); секретар СО;
- Председник општине и заменик председника Општине;
- Општинско веће (најмање 7 чланова/ица).

- Скупштина Општине има 10 сталних радних тела и то су:
 - Комисија за буџет и финансије Општине;
 - Комисија за урбанизам, комуналну делатност и заштиту животне средине;
 - Комисија за статутарна питања, организацију и нормативна акта Скупштине;
 - Комисија за кадровска и административна питања и радне односе;
 - Комисија за друштвене делатности;
 - Комисија за село и пољопривреду;
 - Комисија за привреду;
 - Комисија за верска питања;
 - Комисија за образовање;
 - Комисија за представке и жалбе и
 - Мандатно-имунитетска комисија.

Статутом општине није предвиђено стално скупштинско радно тело – комисија за социјалну заштиту и здравство.

Послове Скупштине општине Ваљево обавља Привремени орган који броји укупно 5 чланова. Председник Привременог органа је Жељко Гаврић.

Општинска управа

Општинска управа Ваљево састоји се од укупно 8 одељења и следећих самосталних служби ван одељења: самостални референти; Локална служба за буџетску инспекцију и ревизију; Канцеларија за слободан приступ информацијама; главни архитекта и други главни стручњаци за поједине области. (Погледати органограм Општинске управе Ваљево, у прилогу. Свако одељење има свог руководиоца - начелника/цу, а целокупном управом руководи начелница Општинске управе. Од укупно 8 начелника/ца појединачних одељења, 6 су жене, а 2 мушкарци (Одељење за комуналне и инспекцијске послове и Одељење за информатику и развој).

Општинску управу чине следећа одељења:

- Одељење за комуналне и инспекцијске послове;
- Одељење за друштвене делатности;
- Одељење за финансије и привреду;
- Одељење за урбанизам и имовинско правне послове;
- Одељење за општу управу;
- Одељење за скупштинске послове;
- Одељење за заједничке послове;
- Одељење за информатику и развој.

У Општинској управи постоји место заступника мањина, конкретно ромске националне мањине, уведена као пројектна позиција пре две године (ЕАР, ОСЦЕ, Претходно Савезно министарство за људска и мањинска права).

Број и структура запослених у Општинској управи

У Општинској управи Општине Ваљево, према подацима из децембра 2006. год. има укупно 250 запослених, од којих је 15 у радном односу на одређено време.

Табела 1: Структура запослених по стручној спреми

Стручна спрема	Број	Процент %
1. са високом стручном спремом	83	33,2
2. са вишом стручном спремом	28	11,2
3. са средњом стручном спремом	93	37,2
4. ВКВ и КВ	17	6,8
5. са нижом стручном спремом	29	11,6

Табела 2: Број и структура запослених по организационим јединицама

Организ. јединица	Број запослених према стручној спреми				Укупно запослених
	1	2	3	4	
Одељење за комуналне и инспекцијске послове	16	9	12	-	37 (14,8%)
Одељење за друштвене делатности	11	7	4	-	22 (8,8%)
Одељење за финансије и привреду	14	3	11	-	28 (11,2%)
Одељење за урбанизам и имовинско правне послове	17	2	6	2	27 (10,8%)
Одељење за општу управу	4	2	40	-	46 (18,4%)
Одељење за скупштинске послове	9	3	9	2	23 (9,2%)
Одељење за заједничке послове	1	1	10+17 (ВКВ и КВ)	25	54 (21,6%)
Одељење за информатику и развој	8	1	1	-	10 (4%)
Самостални референти	3	-	-	-	3 (1,2%)
Укупно	83 (33,2%)	28 (11,2%)	110 (44,0%)	29 (11,6%)	250 (100,00%)

Од 250 запослених, 180 су жене (72%), а 70 мушкараци (28%).

Поред запослених у Општинској управи, послове у органима општине обавља осам функционера, од којих два функционера (председник Скупштине општине и заменик председника Скупштине општине) примају накнаду за вршење функције, а председник Општине функцију обавља волонтерски, јер прима пензију.

У току 2006. године за осам запослених је престао радни однос, јер је Влада Републике Србије наложила спровођење поступка рационализације. Двоје запослених је споразумно прекинуло радни однос, јер су засновали нови радни однос код другог послодавца.

Месне заједнице и месне канцеларије - основни подаци

У граду Ваљевоу има укупно 48 месних заједница (МЗ), од тога 11 градских и 37 сеоских. Свака МЗ има следеће органе: скупштину МЗ и савет МЗ (5 до 11 чланова). Савет МЗ се бира на Збору грађана те МЗ где је неопходно да буде присутно најмање 10% бирача из конкретне МЗ. Основне активности МЗ су: извршава и спроводи закључке и одлуке скупштине МЗ, предлаже и припрема доношење планова и програма развоја МЗ, извршава програм и финансијски план МЗ, припрема зборове грађана.

У граду постоји укупно 30 месних канцеларија (МК) са 20 запослених референата који истовремено обављају послове у 1-2 МК. Систем комуникације и подршке између месних заједница и осталих делова локалне управе је развијен – постоје устаљени канали размене текућих информација, утврђивања потреба месних заједница и сл. Комуникација се обавља преко Одељења за општу управу које има шефа МЗ и МК и он у складу са потребама контактира се референтима МЗ и МК. Управо почиње процес обуке запослених у МК, као део пројекта *Подршка учешћу грађана на локалном нивоу* (СКГО и СДЦ). Финансијска подршка раду МЗ из локалног буџета за 2007. год. је планирана у укупном износу од 2.100 000,00 дин. и обухвата: сталне трошкове, услуге по уговору, текуће поправке и одржавање и трошкове материјала. Процентуално, према броју бирача, средства се појединачно додељују свакој МЗ. Одељење за финансије и буџет води рачуноводство МЗ.

У протеклих 5 година, МЗ града Ваљева нису расписивале самодоприносе на свом подручју и нису на друге предвиђене начине остваривале додатна средства за свој рад.

Капацитет људских ресурса локалне самоуправе

Досадашњи професионални развој (врсте обука у последњих 5 година, ко их је спроводио, број обучених особа):

- Комуникација са клијентима (СЛГРП, УСАИД), службеници који раде на шалтерима (15 особа)
- Спровођење јавних набавки (СЛГРП, УСАИД), службеници Одељења за буџет (5 особа)
- Партиципативно планирање буџета (СЛГРП, УСАИД)
- Употреба софтвера за управљање документима (СЛГРП, УСАИД) руководиоци и запослени који раде на шалтерима (10 особа)
- Управљање пројектима, партиципативно планирање, комуникација, територијални информациони систем, управљање конфликтима (УСАИД, УХ Хабитат) службеници различитих служби општине (20 особа)
- Интерни менаџмент и ХРМ (ВНГ Интернационал) (4 особе)
- Функције и процеси у организацији, описивање функција (послова), разговор и оцењивање запослених (Стручњаци града Ситард-Гелен, Холандија), руководиоци и други запослени Општинској управи (12 особа)
- Обука за примену МС Оффице-а (Службеници АОП-а), запослени у ОУ (50 особа)

- Примена Инструмента за упоредну процену локалне самоуправе (Леадершип Бенцхмарк) (СКГО, Савет Европе), (2 особе)
- Шта општина може да уради за приступање ЕУ (СКГО, ЕУ) (6 особа)
- Организација управљања и Управљање туристичким дестинацијама (Министарство за туризам, Хорват Консалтинг и Универзитет Сингидунум) (2 особе)
- Рурални туризам (Министарство за туризам, ПМФ Нови Сад) (7 особа)
- Коришћење програма АРЦ ГИС 9.1 (УХ Хабитат) (4 особе)
- Виртуелна компанија као концепт интензивног запошљавања младих, (Виртуел Тим Нови Сад), (6 особа),
- Семинар за израду Локалног плана акције за децу
- Семинар за подизање свести о питањима сметњи у развоју (Европска комисија, Саве тхе Цхилдрен) (10 особа)
- Газдовање енергијом у општинама (Републичка агенција за енергетску ефикасност), (1 особа)
- Програм подршке и акредитације локалних партнера Агенције за страна улагања и промоцију извоза - Унапређење инвестиционог окружења, Индустијске зоне и технолошки паркови, Маркетинг инвестиционе локације (СИЕПА, Светска банка) (5 особа)
- Семинар Стране директне инвестиције (СИЕПА), (10 особа)

Планови за будући професионални развој:

У Општинској управи није успостављен систем планирања даљег професионалног развоја запослених.

Број међусекторских тела и области у оквиру којих су формиран на општинском нивоу:

Радно тело за израду ЛАП за образовање Рома - иницирано у сарадњи града, ромских НВО и ОСЦЕ-А које је кроз партиципативни приступ креирало Локални акциони план (ЛАП) за образовање Рома. ЛАП је усвојен као званични скупштински документ и добио је финансијску подршку из буџета локалне самоуправе за 2007. год. у укупном износу од 500 000 дин.

Локална мрежа за борбу против насиља у породици - иницирана од стране ИРД-а у коју су укључени професионалци из локалне самоуправе, институција социјалне заштите, образовања, здравства, правосуђа, полиције и локалних НВО. Чланови/ице мреже су учествовали на регионалној конференцији о насиљу у породици (Златибор, јун 2006. год.) и у тренинзима организованим од стране ИРД-а: Сензибилизација заједнице за насиље у породици, Управљање пројектним циклусом и Мини ТОТ за реализацију полудневне радионице о насиљу у породици.

Савет за интегративну социјалну политику - иницирала га Општина, формиран као саветодавно тело Председника Општине и одговарајућом одлуком ће бити допуњен новим члановима/ицама и постати званично тело за креирање Стратегије локалне социјалне политике у оквиру овог пројекта – ДфИД/НМСП.

Савет за запошљавање - иницирао га град, формиран као саветодавно тело Председника Општине, до сада није спроводио активности.

Комисија за давање предлога за доделу средстава физичким лицима у области социјалне заштите и социо-хуманитарним организацијама - образована одлуком Председника општине, предлаже доделу једнократне новчане помоћи из градског буџета.

Савет за јавно здравље - иницирао га град, формиран као саветодавно тело Председника општине, до сада није спроводио активности.

Савет за развој и заштиту локалне самоуправе – иницирао га град, формиран као саветодавно тело задужено да помаже и саветује рад локалних власти – Активно учешће грађана кроз пројекат Подршка јачању грађанског учешћа у Србији, СКГО и СДЦ.

1. АНАЛИЗА СТРАТЕСКИХ ДОКУМЕНАТА

Стратешка документа у гарду Ваљево су урађена у областима унапређења и коришћења простора, унапређења односа са грађанима, образовања Рома, заштите животне средине. У фази финалног нацрта или у процесу израде су стратешка документа у области становања, безбедности, регионалног управљања комуналним отпадом и акционог плана за децу у локалној заједници.

Стратешка документа града Ваљево су:

1. Стратегија развоја, унапређења и коришћења простора – град Ваљево, самостално
2. Стратегија унапређења односа са грађанима – град Ваљево, самостално
3. Локални акциони план за образовање Рома – Донатор: ОСЦЕ, Партнери: локална самоуправа, НВО Ромски центар за демократију и друге локалне ромске НВО, Школска управа Ваљево
4. Локални еколошки акциони план, Програм *Јачање капацитета у заштити животне средине* - Донатор: ЕАР
5. Регионални план управљања комуналним отпадом за 11 градова или општина
6. Стамбена стратегија (нацрт), СИРП програм – Донатор: Влада Републике Италије; Партнери: УН Хабитат, Министарство за капиталне инвестиције
7. Стратегија *Безбеднији градови - Ваљево* (нацрт), СИРП програм - Донатор: Влада Републике Италије; Партнери: УН Хабитат, Министарство за капиталне инвестиције
8. Локални план акције за децу (нацрт) – Партнер: УНИЦЕФ

Постојећа стратешка документа су кохерентна у оквиру области живота локалне заједнице које покривају. Такође су уклађена и са релевантним националним стратешким документима. Део докумената град је иницирао самостално и урадио из сопствених средстава, уз стручну подршку републичких завода и других институција, а део је урађен уз донаторску подршку. Стратегија простора се имплементира кроз просторни и друге планове града, а Стратегија унапређења односа са грађанима кроз градски услужни центар и систем комуникације са грађанима развијен преко различитих медија, укључујући и Е-маил и комуникацију преко градског сајта. Све активности које се на основу усвојених стратегија имплементирају, имају подршку из градског буџета. У неким случајевима постоје и додатни извори прихода за примену појединих активности дефинисаних стратешким оквиром.

Поред ових стратешких докумената, постоји одређени број *споразума, меморандума и протокола о сарадњи* који су основа за будуће стратешко планирање у локалној заједници:

- 1) Протокол о сарадњи локалне самоуправе и НВО, Програм СЛГРП – Донатор: УСАИД
- 2) Протокол о сарадњи локалне самоуправе и локалних медија, Програм СЛГРП– Донатор: УСАИД
- 3) Извештај тима колега о ефективности локалне самоуправе у Ваљево (Леадерсхип Бенцмарк) Програм: Јачање капацитета локалне самоуправе у

Србији, Упоредна процена- Донатори: Европска комисија, ЕАР; Партнери: СКГО, Савет Европе

4) Меморандум о сарадњи "Подршка јачању грађанског учешћа"- Програм Подршка јачању грађанског учешћа, Донатор: СДЦ; Партнер: СКГО (у току)

5) Меморандум о сарадњи у оквиру Пројекта Подршка спровођењу Стратегије развоја социјалне заштите у Републици Србији, Донатор: ДФИД и Министарство спољних послова Краљевине Норвешке, Партнер: Министарство рада и социјалне политике

6) Протокол о мрежи сарадње Живот без насиља, ПрограмЦРДА, Донатор: ИРД/УСАИД, Партнери: локална самоуправа, јавни и цивилни сектор града Ваљева

7) Етички кодекс понашања одборника и других изабраних лица (СКГО).

2. СЕКТОРСКА АНАЛИЗА

Кључни актери и њихови капацитети (инфраструктурни, људски, у пружању услуга)

Образовне институције (предшколске, основношколске, виша и високе школе)

1. *Предшколска установа Милица Ножица* састоји се од неколико објеката: Управне зграде у којој је и 1 вртић – Звончић и 8 вртића комбинованог типа – јасле и вртић.

Табела 3: Површина објеката

Ред. бр.	Назив објекта	Површина земљишног комплекса на коме је објекат
1.	Звончић	37 ари 18 м ²
2.	Хајди	25 ари 14м ²
3.	Бамби	52 ара 50м ²
4.	Колибри	49 ари 61м ²
5.	Наша радост	94 ара
6.	Пчелица	19 ари 50м ²
7.	Бубамара	90 ари 40м ²
8.	Каменица	90 ари 40м ²
9.	Бранковина	20 ари 51м ²

Предшколска установа *пружа услуге* за 1791 дете, а укупни пројектовани капацитет за све вртиће је 1195 деце или 56 група. Установа обавља рад и у 15 издвојених предшколских група које раде у просторима основних школа са укупно 290 деце у 21 групи. Три групе су у граду, а 18 група је у сеоској средини.

Кадровска структура запослених у предшколској установи је следећа: 127 васпитача/ица, 6 стручних сарадника (психолози, педагози, спец. педагози, социјални радник); 1 сарадник за реализацију посебних програма (програм музичког); 6 медицинских сестара укључених у превентивно-здравствену заштиту; 77 запослених у администрацији и помоћно-техничкој служби; 26 запослених на пословима припремања и сервирања хране.

Проблеми и потребе установе:

Недовољан простор за рад;

Потреба за изградњом радног простора за издвојене групе;

Проблем преоптерећености група бројем деце преко норматива;

Проблем пријема нове деце и решавања постојећих захтева родитеља;
Потреба адаптације и опремања адекватним инвентаром простора у коме сада раде издвојене предшколске групе.

2. Основне школе

Табела 4: Подаци о основним школама у граду Ваљевоу

Р. б.	НАЗИВ ШКОЛЕ	АДРЕСА	ТЕЛЕФОН	Број запослених у настави	Број запослених ван наставе	Број ученика
01.	Прва основна школа	14000 Ваљево Карађорђева 122	226085 221255	55	25	945
02.	Владика Николај Велимировић	14000 Ваљево Суворовска 48	221281 222279	47	21	806
03.	Андра Савчић	14000 Ваљево Јована Дучића 5	221296 235447	58	21	1092
04.	Нада Пурић	14000 Ваљево Владике Николаја 33	291746 225072	42	18	625
05.	Сестре Илић	14000 Ваљево М.Глишића 45	221392 225640	43	19	692
06.	Милован Глишић	14000 Ваљево Др Питовића 6	221310 225076	53	20	810
07.	Десанка Максимовић	14000 Ваљево Владимира Назора 2	221512 225660	43	16	739
08.	Свети Сава	14221 Попучке	283055	16	11	222
09.	Прота Матеја Ненадовић	14201 Бранковина	272116	23	14	258
10.	Стеван Филиповић	14222 Дивци	274200 274107	175	12	216
11.	Драгољуб Илић	14203 Драчић	276104	17	14	165
12.	"Здравко Јовановић"	14206 Поћуга	273107	15	8	154
13.	Милован Глишић	14252 Ваљ. Каменица	254558 254755	20	14	239
14.	Милош Марковић	14205 Доње Лесковице	275122	16	11	153
15.	Илија Бирчанин	14255 Ставе Бобова 170	271104 271270	23	13	208
	УКУПНО:			536	222	7124

Образовна структура запослених у настави у основним школама: ВИИ степен стручности – 309; ВИ степен стручности – 174; В степен стручности – 14; ИВ степен стручности – 21.

3. Средње школе

Табела 5: Подаци о Гимназији и средњим стручним школама у граду Ваљевоу

Р. б.	НАЗИВ ШКОЛЕ	АДРЕСА	Телефо н	Број запос лених у наст.	Број запослени х ван наставе	Број ученика
01.	Ваљевска гимназија	14000 Ваљево Вука Караџића 3	227927 221622	54	19	754
02.	Техничка школа Ваљево	14000 Ваљево Косте Абрашевића 1	221602 222098 240579	86	29	1205
03.	Економска школа Ваљево	14000 Ваљево Даничићева 1	221462 221450 225040	89	32	1304
04.	Медицинска школа <i>Др Миша Пантић</i>	14000 Ваљево Карађорђева 118	225670 221265	70	18	875
05.	Пољопривредна школа Ваљево	14000 Ваљево Владике Николаја 42	223112 221557 225740	53	19	634
06.	<i>Музичка школа Милорад Грбић¹</i>	14000 Ваљево Карађорђева 122	222267 291535	22 16	8	311 46
	УКУПНО:			390	125	3959

Образовна структура запослених у настави у средњим школама: ВИИИ степен стручности (доктор наука) – 3 (математика, српски језик, хемија); ВИИ-2 степен стручности (магистар) – 11; ВИИ степен стручности – 289; ВИ степен стручности – 31; В степен стручности – 23; ИВ степен стручности – 8.

У граду Ваљевоу постоји *једна виша школа* – Виша економска школа која има 300 редовно уписаних студената. Школа се у последњих 5 година трансформисала у модерну образовну институцију, у складу са прихваћеним стандардима развоја високог образовања у Републици Србији. Поред ове школе у граду постоје и издвојена одељења неких приватних високошколских институција из Београда, Зајечара и других градова, као што је на пример Мегатренд Факултет за менаџмент, Зајечар. Подаци о броју студената ових институција не воде се у градским евиденцијама.

Према *Стратегији развоја, унапређења и коришћења простора*, обухват осмогодишњим основним образовањем – 90%. У сеоским основним школама је релативно низак ниво опремљености објеката санитарним чворовима, квалитетним грејањем, наставном опремом и дидактичким средствима, што утиче на смањен квалитет наставног процеса и постигнућа ученика у односу на матичне осмогодишње школе. Средње и више образовање је концентрисано у Ваљево и квалитетно је опремљено у смислу инфраструктуре објеката и наставних средстава, али постоји проблем доступности за ученике са сеоског подручја.

Табела 6: Пројекти реализовани у ваљевским школама

¹ Muzička škola ima i osnovnoškolski i srednjoškolski deo u okviru iste ustanove.

Назив пројекта	Школа	Донатор	Период и статус реализације
Развој школства у Републици Србији – ЕИС	Све школе и градски службеници задужени за образовање	Светска банка	2002-2006.год. Завршен
Развој школства у Републици Србији – Школски грант	Све школе и градски службеници задужени за образовање	Светска банка	2002-2006.год. Завршен
Развој школства у Републици Србији – Развој стандарда и вредновања	ОШ Андра Савчић, ОШ Драгољуб Илић, ОШ Свети Сава	Светска банка	2006.
ПИСА (Међународни пројекат за испитивање нивоа образовних компетенција)	ОШ Нада Пурић, ОШ Милован Глишич, Ваљевска гимназија и Економска школа		2004-2005.
Самовредновање рада школа у Републици Србији	Све основне и средње школе у граду Ваљеву	Министарство просвете и спорта (МПС)	2004-2005.
Твиннинг – Регионална децентрализирана управљања у Србији, Подпројекат Унапређење наставе професионалне оријентације у основним и средњим школама на подручју Школске управе Ваљево	ОШ Милован Глишић, ОШ Десанка Мкасимовић, ОШ Прота Матеја Ненадовић, Ваљевска гимназија, Медицинска школа, Техничка школа и Пољопривредна школа ОШ Сестре Илић, Ваљевска гимназија, Техничка школа	МПС, Школска управа Ваљево и аустријске институције: Култур Контакт, Ландессцхулрат фур Стеиермарк, аустријско Министарство просвете, Регионална привредна комора Ваљево	2003-2005.
Десет корака – превенција болести зависности	Све основне и средње школе	МПС, Министарство здравља, НВО Корак по корак	2003-2004.
Играј за живот – дрога НЕ	Све основне и средње школе	МПС	2003-2004.

Здравствене установе

У оквиру примарне здравствене заштите постоји Дом здравља у Ваљевоу, 2 здравствене станице – *Ново насеље* у Ваљевоу и у Ваљевској Каменици и 12 амбуланти (10 у селима, 1 у граду и 1 на Дивчибарама). У 50 села не постоји организована здравствена служба. Сеоском становништву здравствене услуге пружају само 3 лекара и 1 стоматолог, 11 медицинских сестара и 4 медицинска техничара. Опслуженост подручја града услугама примарне здравствене заштите према броју корисника по лекару је на нижем нивоу у односу на Средњу Србију. Секундарна здравствена заштита се пружа у 2 болнице у градском центру.

Филијала Националне службе за запошљавање (НСЗ)

Филијала НСЗ Ваљево својим радом покрива подручје следећих градова или општина: Ваљево, Лајковац, Љиг, Уб, Осечина и Мионица. Као део укупног система НСЗ, Филијала Ваљево реализује све активности које се тичу вођења евиденције, информисања о слободним радним местима и омогућавања незапосленима да остваре своја права и спроводи различите едуктивне и иновативне програме које НСЗ остварује на подручју Републике, као што су: Клубови за активно тражење посла, различите едукације у додатним професионалним компетенцијама, програми доквалификације и преквалификације, сајмови запошљавања и сл.

Организације грађанског друштва

У Ваљевоу постоји 43 организације грађанског друштва – НВО и удружења и Црвени крст, Ваљево. Организације грађанског друштва су по својој делатности врло разноврсне: организације за заштиту и унапређење људских и грађанских права, за бригу о деци, за права жена и родну равноправност, удружења и НВО особа са инвалидитетом (ОСИ), организације и удружења Рома, психосоцијалне организације, еколошке, организације за развој локалне заједнице, професионална и струковна удружења. Ниво активности ових организација је различит. У просеку око $\frac{1}{4}$ су врло активне и значајно укључене у друштвени живот граду Ваљевоу. У буџету општине Ваљево за 2007. год. планирано је 4.440 000 дин за донације организацијама и удружењима ОСИ (што је већ наведено у оквиру буџета за социјалну заштиту) и 1.130 000 дин за донације осталим НВО (130 000 дин за остале НВО у области социјалне заштите и 1.000 000 дин за све остале НВО). Планирани износ је испод републичког просека издвајања из градског буџета за рад НВО у градовима или општинама Србије.²

Према подацима којима располаже РЦВА (Ресурсни центар, Ваљево) и последњој анализи цивилног сектора у току припреме другог издања „Атласа НВО колубарског округа“ из 2005.г. у граду Ваљевоу има укупно 66 организација цивилног сектора. Од тог броја у континуитету или повремено активних је 30 организација. *Врсте делатности:* 2 организације за заштиту људских права; 17 социохуманитарних организација; 14 еколошких организација; 18 организација за развој локалне заједнице; 11 омладинских организација; 3 научно-истраживачке организације и 1 аутономна женска организација. *Систем финансирања:* највећим делом (преко 90%) финансирање НВО је из донација и пројеката међународних и домаћих донатора. Поједине организације (Удружење мултипле склерозе, Друштво за церебралну парализу, Општинска организација глувих и наглувих, Удружење слепих и слабовидих као и ЕКО друштво „Градац“) се финансирају и са буџета.

² Prema podacima iz neobjavljenog istraživanja *Mapiranje postojećih opštinskih strategija i tela njihovu primenu u opštinama Srbije* (nacrt).

Корисници/це: деца, млади, особе са инвалидитетом, избегли и интерно расељени, Роми, социјално осетљиве групе, општа и стручна јавност, малолетници са поремећајем у понашању и у сукобу са законом. *Пројекти:* (назив, донатор и буџет; статус – завршен или реализује се) подржала пројекте организација цивилног друштва и то:

- Друштво истраживача „Владимир Мандић Манда”-еко едукација, мапирање спелеолошких објеката ваљевског краја,
- Одбор за људска права – јавно заговарање за успостављање институције Омбудсмана у граду Ваљеву,
- Фото-кино клуб Ваљево – курс за нове чланове у области дигиталне фотографије и организовање изложбе уметничке фотографије,
- ИС „Петница” – програм теоријске и практичне обуке ученика, припрема серије самосталних микроистраживачких пројеката,
- Друштво ромске омладине – пројекат „Роми и приступ институцијама”
- Центар за модерну едукацију – пројекат развоја дечије позоришне сцене у Ваљеву,
- Пријатељиу деце Ваљева – без података о пројекту,
- Центар за природне ресурсе”Натура” – заштита белоглавог супа у Ваљеву и околини

РЦВА не поседује званичне информације у којој су фази реализације подржани пројекти. Такође, и поред нашег упорног настојања, не поседујемо званичне информацију о реализацији и појединостима осталих пројеката који су се спроводили или се тренутно спроводе у граду. *Досадашњи резултати:* учешће у припреми градских развојних и стратешких документа; *Модел Одлуке о грађанском браниоцу општине Ваљево* који је продукт вишегодишњег заговарања Одбора за људска права Ваљево.

Привредна комора и центри за развој малих и средњих предузећа

Регионална привредна комора Ваљево је врло активно укључена у привредни и економски развој града и региона (Колубарског и Мачванског округа) и то кроз следеће активности: пружање директне информативне и друге подршке предузетницима у свим фазама развоја предузетништва и посла; иновативни едукативни програми за предузетништво; организовање презентација привредних постигнућа и других сличних догађаја; организовање обука у области стандардизације и сертификације; сарадња са образовним институцијама и другим релевантним установама у области подстицања предузетништва; сарадња на домаћем и међународном плану у области предузетништва итд.

Локални медији

У граду Ваљевоу постоји укупно 24 различита медија, као што приказује Табела 7. Град је добро медијски покривен, нарочито у поређењу са градовима сличне величине у неким другим регионима Србије.

Табела 7: Медији у граду Ваљевоу

Врста/тип медија	Број медија по типу	Напомена
Телевизија	4	ТВ студио Ваљево и ТВ Марш се делом финансирају из градског буџета
Радио	12	Радио Ваљево и радио Марш се делом финансирају из градског буџета
Штампани медији	6	Напред – недељник Ривија Колубара – месечник Микс 014 – двомесечник Издања Истраживачке станице Петница – периодика: Петница Анархеологија Мат Лаб
Интернет презентације	3	Званична презентација града www.valjevo.org.yu Ваљевски портал www.ugradu.info Ваљево Циту www.valjevocity.co.yu

3. ДОНАТОРИ, ПРОГРАМИ, ПРОЈЕКТИ

Табела 8: Донаторски програми и пројекти у којима је град учествовао (од 2000. до данас)

Програми/или пројекат	Донатор	Период подршке	Статус	Институционализација
<i>Програм за реформу локалне самоуправе:</i> Учешће грађана; Управљање финансијама; Побољшање услуга; Информационе технологије	УСАИД, ДАИ	2002-2003.	окончан	Све пројектне компоненте институционализоване у локалној управи
<i>Зона унапређеног пословања „Кнез Милош“ (Бусинес Импровемент Дистрикт)</i>	УСАИД, ИРД (посебан део ЦРДА програма)	2004.	окончан	БИД зона наставила да функционише
<i>ЦРДА – Ревитализација заједнице кроз демократску акцију:</i> реконструкција школа, обданишта, игралишта и других јавних простора и други инфраструктурни пројекти; пројекти у	УСАИД, ИРД	2001-2006.	окончан	Локална самоуправа преузела одржавање успостављене инфраструктуре

области мобилизације и развоја заједнице ³				
<i>Канцеларија за слободан приступ информацијама од јавног значаја</i>	Министарство за државну управу и локалну самоуправу	2005.	окончан	Локална самоуправа преузела одржавање
<i>Унапређење капацитета града Ваљева у области управљања комуналним отпадом – EXCHANGE програм (партнерски град: Пфафенхофен, Баварска)</i>	ЕАР и СКГО	2005.	окончан	Поједини елементи уграђени у Стратегију управљања отпадом
<i>Реформа финансијског система у Републици Србији и финансирање локалне самоуправе</i>	ГТЗ	2006-2007.	У току	-
<i>Програм ЛОГО Еаст: Пројекат Управљање људским ресурсима у јавној управи и побољшање јавне управе у граду Ваљево (партнерски град: Ситард-Гелен, Холандија)</i>	СКГО и ВНГ Интернационал	2006-2007.	у току	-
<i>Увођење Географског информационог система (ГИС) у граду Ваљево</i>	ГТЗ	2006-2007.	у току	Постепена институционализација на нивоу локалне самоуправе
<i>Изградња градске рачунарске и информационо-комуникационе мреже као основа ГИС-а Општине Ваљево</i>	Министарство за државну управу и локалну самоуправу	2006-2007.	у току	-
<i>Збрињавање и интеграција избеглих и расељених лица</i>	СИРП, УН Хабитат, Министарство за капиталне инвестиције, Влада републике Италије	2006-2007.	у току	-
<i>Стамбена стратегија</i>	СИРП, УН Хабитат, Министарство за капиталне инвестиције, Влада републике	2006-2007.	у току	-

³ Kompletan spisak CRDA projekata u Opštini Valjevo nalazi se u Prilogu.

	Италије			
<i>Стратегија Безбеднији градови - Ваљево</i>	СИРП, УН Хабитат, Министарство за капиталне инвестиције, Влада републике Италије	2006-2007.	у току	-
<i>Локални план акције за децу</i>	УНИЦЕФ	2006-2007.	у току, урађена финална верзија	Чека се процедура усвајања
<i>Израда ЛАП за образовање Рома</i>	ОСЦЕ	2005-2006.	окончан	Усвојен као званични документ општине Ваљево
<i>Јачање капацитета локалне самоуправе – Упоредна процена капацитета локалне самоуправе</i>	Савет Европе и СКГО	2006.	окончан	Препоруке се у грађују у систем рада локалне самоуправе
<i>Подршка учешћу грађана на локалном нивоу</i>	СКГО и СДЦ	2007.	у току	-
<i>Социјално становање у заштићеним условима</i>	СДЦ, УНХЦР, Високи комесаријат за избеглице РС, Министарство рада, запошљавања и социјалне политике	2004.	окончан	Локална самоуправа преузела одржавање

Табела 9 : Општински пројекти који су реализовани у последњих 3-5 година

Носилац пројекта и време реализације	Партнер (и)	Донатор	Активности и резултати	Буџет
НВО <i>Амиту</i> , 2002-2005.	ЦСР Ваљево	УНИЦЕФ и ЈЕН	Мобилни тимови за заштиту деце од злостављања и занемаривања	-
НВО <i>Инспирација</i> , 2003.	ЦСР Ваљево	ФСИ (Фонд за социјалне иновације)	Развој алтернативних видова рада са децом без родитељског старања, децом која имају пормећаје у понашању и осталом децом и омладином из локалне заједнице	871.000 дин
Локална самоуправа, 2005.	ЦСР Ваљево	-	Оснивање Прихватне станице при Домском одељењу <i>Др. М.</i>	270.442 дин

			Ступар	
ЦСР Ваљево 2005	Локална самоуправа	ФСИ	<i>Дајмо живо(с)т годинама</i> : развој недостајућих услуга, организовање службе помоћи у кући; формирање локалног Савета за интегралну социјалну политику	1.920.728 дин (од тога учешће града 74.412 дин)
НВО <i>Амиту</i> , 2006.	ЦСР Ваљево	УНИЦЕФ и СИДА	Мобилни тимови у свеобухватној заштити деце у сукобу са законом, Тим за медијацију	-
Ромски форум, 2005-2006.	Локална самоуправа	ОСЦЕ, Локална самоуправа	Пројекат <i>Роми и институције</i> Пројекат <i>Помоћ и подршка ромској предшколској деци</i>	150.000 дин 1.870€
Ромски форум, 2005-2006.	Локална самоуправа	ОСЦЕ, Локална самоуправа	Пројекат <i>Образовање Рома – решења за будућност 2</i>	180.000 дин
Локална самоуправа преко НИП-а, 2006-2007.	Влада Јапана	НИП, Влада Јапана	Решавање стамбених потреба ратних војних инвалида (РВИ)	330.000€ земљиште и инфраструктура

Табела 10: Пројекти из НИП-а у области социјалне политике

Пројекат	Вредност	Учешће града	Статус
Набавка 124 рачунара за основне школе	110,880.00		У току
Набавка 264 рачунара за средње школе	52,080.00		У току
Виша економска школа "Прота Матеја Ненадовић"; Набавка опреме	1,500.00		У току
Социјално становање за ратне војне инвалиде - 800 м ²	325,476.00		У току
Социјално становање уз подршку и Дневни центри за особе са инвалидитетом	81,509.00		У току
Адаптација простора за становање уз подршку и измештање деце и одраслих са сметњама у развоју и реализација програма осамостаљивања у местима порекла	18,388.00		У току
Адаптација, опремање и преуређење простора ради промене намене, куповина нове опреме за смештај деце и омладине без родитељског старања и њихове трансформације у сервисе за потребе локалне заједнице и региона	82,016.00		У току

Изградња и куповина станова за становање уз подршку за децу без родитељског старања	47,159.00		У току
Изградња или адаптација простора, набавка опреме и материјала за дневне боравке и друге облике заштите – посебно деце са сметњама у развоју	28,295.00		У току
Набавка аутомобила за превоз деце са сметњама у развоју	18,864.00		Окончан
Унапређење материјално – техничке основе рада институција у систему социјалне заштите	22,188.00		У току
Изградња и реконструкција отворених спортских терена и дечјих игралишта у Ваљеву	125,580.00		У току
Завршетак радова ана изградњи сале за физичко васпитање у Пољопривредној школи у Ваљеву	69,880.00		Окончан
ОШ Владика Н. Велимировић; замена столарије	187,500.00		Окончан
ОШ Прва основна; замена столарије	350,000.00		Окончан
ОШ"Нада Пурић"; замена столарије у матичној школи	170,455.00		Окончан
Пољопривредна школа; завршетак изградње дома	113,636.00		Окончан
Пројекат реконструкције и адаптације Омладинског центра у Ваљеву	20,545.00		У току
Хитна реконструкција Дома здравља Ваљево	347,000.00		У току

Табела 11: Пројекти социјалне заштите подржани из НИП-а у 2006. и који ће бити подржани у 2007. год. у општини Ваљево

Број пројекта	Година за коју је одобрен	Назив/опис пројекта
Пројекат 1	2006.	Унапређење материјално-техничке основе рада институција у систему социјалне заштите – набавка аутомобила, санитарских возила, комби-возила, рампи за ЦСР, рачунара и/или софтвере-а
Пројекат 2	2006.	Изградња или куповина и опремање станова за становање уз подршку за децу без родитељског старања
Пројекат 4	2006.	Набавка возила за превоз деце са сметњама у развоју у местима где постоје и где ће бити отворени дневни центри
Пројекат 5	2007.	Изградња и опремање малих домова за смештај старих особа (15-50 особа)
Пројекат 6	2007.	Изградња/адаптација простора, набавка опреме и материјала за дневни центар и друге облике заштите у општинама Србије – Дневни борак за децу са сметњама у развоју
Пројекат 7	2007.	Адаптација, опремање и преуређивање простора ради промене намене у објектима за смештај деце и омладине без родитељског старања и њихова трансформација у сервисе за

		потребе локалне заједнице и региона
Пројекат 8	2007.	Адаптација простора за становање уз подршку и измештање деце и одраслих са сметњама у развоју и реализација програма осамостаљивања у местима порекла

Поред пројеката наведених у претходним табелама, ваљевска удружења ОСИ су упутила Министарству рада, запошљавања и социјалне политике (сада: Министарство рада и социјалне политике) следеће предлоге пројеката за финансирање: Дневни центар – Друштво за помоћ деци са сметњама у развоју *Наши снови* (пројекат бр. 163) и Јачање удружења МС Србије – Удружење МС Колубарског округа.

4. АНАЛИЗА БУЏЕТА

У току претходних 5 година, општина Ваљево је издвајала за социјалну заштиту средства предвиђена Законом као обавезна за ову област. У складу са укупним трендом пораста локалног буџета и та средстав су се повећавала у просеку за 5-7% сваке године. Обим планираних средстава је био скроман и задовољавао је само минималне потребе грађана у овој области.

Табела 12: Извршење буџета општине Ваљево, од 31. 12. 2006. – област социјална заштита

Буџетска линија	Из општинског буџета	Допринос из других извора	Укупан буџет
ЦСР (за делатност ЦСР са текућим одржавањем)	1.329.864		
Дотације(удружења, организације ОСИ, Црвени крст, Дотације НВО	4.146.900		
Накнаде из буџета за социјалну заштиту (једнократне новчане помоћи, путни трошкови за децу са инвалидитетом и њихове пратиоцепомоћ у кући за децу са инвалидитетом, накнада за станарину, субвенције комуналних услуга); Социјално становање; Прихватна станица; Учешће у пројекту <i>Дајмо живо(с)т годинама</i> ; Поштанске услуге и др.	9.270.737		
УКУПНО	14.747.501		
% издвајања за социјалну заштиту у односу на укупно извршење буџета у 2006. год.	1,48%		

Табела 13: Извештај буџетског корисника ЦСР Колубара за 2006. год.

Намена	Износ у дин.
За права корисника	8.570 191,00
Социјално становање	144 743,56
Прихватана станица	270 442,00
За финансирање запослених у ЦСР	1.057 844,44
За материјален трошкове рада ЦСР	170 000,00
За инвестиционо одржавање ЦСР	102 000,00
За учешће у финансирању пројекта <i>Дајмо живо(с)т годинама</i>	72 412,00
Укупно за ЦСР Колубара: 10.387 653,00	

Изводи из буџета за 2007.:

- На позицији *Учешће у донаторским пројектима*, укупна средства - 13.404.000 дин. :
 - Учешће у програмима подршке Ромима - 522.000 дин.
 - Учешће у пројектима у оквиру реформе система социјалне заштите
 - За *Друштвене делатности*, укупна средства - 372.198.000 дин. (26,57 % укупних расхода буџета). Средства се односе претежно⁴ на следеће кориснике: предшколско (112.663 000 дин.), основно (83.904.000 дин.) и средње образовање (44.246 000 дин.) и социјална заштита (18.421 000 дин. - 1,32% планирана у складу са Законом о социјалној заштити и обезбеђењу социјалне сигурности грађана, односно 4,95% средстава опредељених за друштвене делатности)

Табела 14: Структура буџетских средстава за социјалну заштиту у 2007. год.

Намена	Износ у дин.	%
За рад ЦСР Колубара (трошкови плата и социјалних доприноса за запослене, стални трошкови, набавка рачунарске опреме)	3.721 000	10,48%
Накнада за социјалну заштиту из буџета (остваривање и исплата проширених права из социјалне заштите, социјално становање, трошкови Прихватне станице и исплата новчане помоћи за одређена права која се исплаћују физичким лицима – једнократна помоћ за лечење, новчана помоћ многочланим породицама, помоћ породицама и деци погинулих бораца и инвалидима рата из 1990. год.)	10.130 000	61,69%
Финансирање програма хуманитарних организација: ➤ Црвени крст (1.720 000 дин.) ➤ Друштво за церебралну парализу (490 000 дин.) ➤ Инвалиди рата (460 000 дин.) ➤ Организација слепих (460 000 дин.) ➤ Организација глувих (450 000 дин.) ➤ Цивилни инвалиди рата (430 000 дин.) ➤ Удружење мултипле склерозе (430 000 дин.) ➤ Донације осталим НВО (130 000 дин.)	4.570 000	27,83%
Укупно	18.421 000	

5. ЦИЉНЕ ГРУПЕ

Деца и млади

Табела 15: Деца и млади на евиденцији ЦСР у 2006. год.

Група	Број	Напомена
Деца и млади без родитељског старања	75	

⁴ Deo sredstava је namenjen institucijama kulture i sporta u Opštini.

Деца и млади са поремећајем у понашању	322	
Деца и млади са сметњама у психофизичком развоју	114	
Деца и млади из породица са поремећеним породичним односима	218	
Злостављана и занемарена деца	8	Број се односи на процесуиране случајеве злостављања и занемаривања деце.
Деца и млади којима је изречена мера појачаног надзора	44	
Деца и млади у ризику од сукоба са законом	213	Извештај Мобилног тима за свеобухватну заштиту деце и младих Примењује се терхника <i>конференција случаја</i> у раду са корисницима.
Деца на смештају у установама социјалне заштите	23	
Деца у хранитељским породицама	27	
Деца и млади смештени у Прихватну станицу	24	Већи број је био са подручја суседних општина, што даје основу за регионализацију ове услуге
Укупно	831	

Заштита ове групе корисника намеће локалној самоуправи и другим релевантним актерима питање трансформације установа за смештај деце без родитељског старања кроз увођење нових услуга – прихватна станица и дневни боравак за децу са поремећајима у понашању.

Жене и деца – жртве насиља у породици

Према евиденцији СОС телефона, у току 2005. год. било је 113 позива и у 10 случајева су жртве насиља прихватиле савет и јавиле се стручној служби ЦСР. ЦСР је у партнерству са НВО Хора организовао СОС телефон који сада ради на волонтерској основи – воде га обучене волонтерке и стручне раднице ЦСР. Док је СОС телефон функционисао на пројектној основи, направљен је Меморандум о сарадњи у пројекту Саветовалиште за породице у кризи и занемарену и злостављану децу, што може да буде основа за даљи развој услуга намењених овој групи корисника/ца. Уз подршку ИРД/УСАИД-а 2006. год. је успостављена *Локална мрежа за борбу против насиља у породици* која укључује различите институције и организације из града: локалну самоуправу, ЦСР, здравствене и образовне институције, полицијску управу, правосуђе (судство и тужилаштво) и невладин сектор. Локална самоуправа је до сада пружала подршку у припреми пројеката ЦСР и локалних НВО намењених заштити жртава насиља у породици, али сем формирања Прихватне станице при Домском одељењу Др. М. Ступар за хитни смештај деце, није учествовала у финасирању других активности.

Особе са инвалидитетом (ОСИ)

Град Ваљево нема прецизну евиденцију особа са инвалидитетом и деце са сметњама и потешкоћама у развоју, што је уобичајено стање на подручју целе Републике Србије. Према подацима Друштва за цербералну парализу, на подручју града има 1775 деце узраста до 18 год. рођене са фактором ризика према класификацији Светске здравствене организације, од којих 579 или 33% има

дијагностиковану неку сметњу у развоју (аутизам, епилепсија, дечја парализа, мишићна дистрофија, сметње у говору итд.). Такође, Друштво је евидентирало 400 особа са телесним инвалидитетом: церебрална парализа (130); дечја парализа (60); мишићна дистрофија (60); мултипле склероза (50) и квадри- и параплегија (100).

Табела 16: ОСИ корисници услуга ЦСР у току 2006. год.

Група ОСИ	Број
Са оштећеним видом и слухом	15
Ментално недовољно развијене особе	119
Душевно оболеле особе	95
Тешко физички оболеле особе	146
Остале ОСИ	39
Укупно	414

Недостају капацитети у установама за трајно збрињавање одраслих лица са инвалидитетом. Успостављена је добра сарадња са установама у Чуругу, Крагујевцу, Старом Лецу, али се на смештај чека и по неколико месеци.

Локална самоуправа финансијски подржава рад удружења и организација ОСИ, али велики број потреба и услуга за равноправније укључивање ове групе грађана у друштвени живот и даље недостаје: служба за помоћ у кући, служба персоналне асистенције, теренска служба подршке ОСИ, правна помоћ ОСИ, програми за запошљавање ОСИ итд.

Старе особе

У граду Ваљево према последњем попису има 21 670 особа старијих од 60 година, од тога 12 040 жена и 9630 мушкараца, што представља 22,39% становништва. У самом граду живи 12.081 старих или 19,71% од укупне популације, а у селу стари чине 28,21% популације. Према подацима ПИО има 13 125 пензионера свих категорија. Заштита старих одвијала се углавном кроз активности ЦСР и сем законом утврђених права из основне социјалне заштите овој групи корисника нису обезбеђени други облици социјалних услуга. Обухват старих особа социјалним услугама је врло низак и износи 0,02% у односу на њихов укупни број. Услуге за старе у граду Ваљево су релативно мало заступљене у оквиру услуга социјалне заштите у локалној заједници. У 2005. год. реализован је пројекат који је резултирао утврђивањем потребе за формирањем Службе помоћи у кући. У току реализације пројекта оставарен је контакт са Удружењем пензионера и развијена волонтерска мрежа, што представља основу за активну партиципацију корисника. Евидентно је да није развијен облик заштите – храњеништво (нарочито значајан за сеоско подручје), нема организованих ванинституционалних облика заштите који обезбеђују живот корисника у природном окружењу, не постоји установа за резиденцијани смештај старих особа.

Табела 17: Старе особе – корисници услуга ЦСР у 2006. год.

Група старих особа	Број
Стари без породичног смештаја	42
Стари без средстава за живот	137
Стари-душевно оболели	36

Стари-теже хронично болесни	319
Остали стари	30
Укупно	564

Незапослени

Табела 18: Преглед броја незапослених особа по степену стручности у периоду 01.01.-30.04.2007.год.

Степен стручне спреме	Број незапослених особа		
	Жене	Мушкарци	Укупно
I степен	1492	1227	2719
II степен	390	309	699
III степен	823	1359	2182
IV степен	1645	876	2521
V степен	21	129	150
VI степен	290	133	423
VII степен	136	102	238
VII-2 степен	0	3	3
VIII степен	0	0	0
Укупно (број)	4797	4138	8935
Укупно (%)	53,69%	46,31 %	100,00%

Табела 19: Незапослене особе и слободна радна места у периоду од 01.01. до 30.04.2007. год.

Незапослене особе			Пријава потреба за запошљавањем (слободна радна места)		
Жене	Мушкар.	Укупно	Неодређ.	Одређено	Укупно
4797	4138	8935	1381	3587	4968

Табела 20: Запошљавање у периоду 01.01. – 30.04.2007.год.

Запошљавање						Запошљавање са евиденције					
Неодређено		Одређено		Укупно		Неодређено		Одређено		Укупно	
Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М	Ж	М
551	735	2031	1449	2582	2184	571	521	833	535	1404	1056
				Укуп.	4766					Укуп.	2460

У сарадњи са Националном службом за запошљавање и другим актерима, планирају се мере запошљавања радно способног становништва. Град даје подршку свим иницијативама које долазе из цивилног сектора, а нарочито подржава активности на развијању *социјалног предузетништва* – самозапошљавање и удруживање интересних група у том правцу и то нарочито самозапошљавање маргинализованих група.

Роми

Према попису из 2002. год. у општини Ваљево живи око 1300 грађана ромске националности. Тај број је реално далеко већи и према проценама ромских НВО креће се око 10 000. Роми партиципирају у услугама социјалне заштите преко активности ромских НВО и њихове сарадње са градом. До сада није коришћена као институционална метода консултовање са ромским организацијама и удружењима у вези услуга социјалне заштите. Консултације у обалсти социјалне заштите Рома одвијале су се парцијално и *ад хок*. Овај облик сарадње је значајно коришћен само у изради Локалног акционог плана за образовање Рома. У плану је

да град Ваљево и ЦСР потпишу са Ромским форумом, као локалном мрежом ромских невладиних организација, меморандум о сарадњи.

6. МЕЂУОПШТИНСКА САРАДЊА

Град има успостављену међуопштинску сарадњу око појединачних комуналних и инфраструктурних питања и медијског информисања са општинама у Колубарском округу и успостављену сарадњу са три општине из других европских држава.

Сарадња на нивоу округа:

- Регионални план управљања комуналним отпадом за 11 општина Колубарског региона -Изградња регионалне депоније у Каленићу (УБ), до сада потписало 10 општина;
- Регионална телевизија Ваљево;
- Хидро акумулација Стубо Ровни;

Међуопштинска сарадња на међународном нивоу:

1. Партнерство са Пфаффенхофеном (Баварска);
2. Партнерство са Ситтард-Гелееном (Холандија);
3. Партнерство са градом Приевидуа (Словачка).

Тренутно не постоје разрађени планови за будућу међуопштинску сарадњу.

7. СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА – постојећи институционални, организациони и људски капацитети у заједници, као и листа услуга које пружају установе социјалне заштите

Центар за социјални рад (ЦСР) Колубара

Објекат површине око 600 м², задовољава потребе стручног и другог рада, а постоји могућност проширења уређењем таванског простора. На тај начин би се добио простор за организовање рада са корисницима у форми радионица, породичног саветовалишта, групног рада, клупског дружења и сл. Радни простор је опремљен одговарајућим канцеларијским намештајем и компјутерима добијеним из донација. Опремљеност је задовољавајућа, али је због примене сложенијих софтвере-ских програма неопходно набавити нове компјутере. Центар поседује два службена аутомобила.

Укупан број запослених у Центру за социјални рад и Домском одељењу је 30 и то:

Директорка – дипл. психолог (1 особа)

Социјални радници (10)

Правници (5)

Психолози (3)

Педагози (2)

Васпитачи (4)

Рачуноводствено-финансијски радници (2)

Административни радник (1)

Техничко особље (2)

Стручни рад ЦСР се одвија кроз делатност стручних екипа и стручних тимова:

ЦСР Колубара

<p>ЕКИПА ЗА ЗАШТИТУ ДЕЦЕ И ОМЛАДИНЕ 4 социјална радника 2 психолога 2 педагога 2 правника</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Стручни тим за заштиту деце и омладине лишене родитељског старања, деце са сметњама у развоју и деце и омладине са пормећајима понашања ➤ Стручни тим за заштиту деце и омладине из породица са поремећеним брачним и породичним односима, малолетника који ступају у брак и остале деце и омладине 	<p>ЕКИПА ЗА ЗАШТИТУ ОДРАСЛИХ И СТАРИХ 6 социјалних радника 2 правника 1 психолог</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Стручни тим за заштиту материјално необезбеђених лица ➤ Стручни тим за заштиту одраслих и остарелих лица – старатељска заштита 	<p>ЕКИПА ЗА АНАЛИТИЧКУ ДЕЛАТНОСТ Директорка Координатор стручних екипа Руководиоци тимова Триајжер</p>
---	---	---

У 2007. год. планира се пријем специјалног педагога за рад са децом и омладином са поремећајима у понашању у оквиру активности Прихватне станице и Дневног центра и 5 геронто-домаћица за послове помоћи у кући.

Дом за незбринуту децу

Дом за децу „Др Михаило Ступар“ (домско одељење) је изграђен 1971. год. а накнадно је дограђен простор за дневни боравак. Укупна површина објекта је око 300 м², са уређеним двориштем. Простор својом величином, опремљеношћу и функционалношћу задовољава потребе корисника на врло високом нивоу. Поред спаваћих двокреветних и трокреветних соба, деци је на располагању адекватан простор за кухињу, трпезарију и дневни боравак. Капацитет установе је 24 деце, на смештају у 2006. год. је било укупно 12 деце, а на крају године – 9 деце. Васпитно-образовни процес се одвија кроз рад 4 васпитача који покривају 24-часовно радно време. Преко Стручног тима за заштиту деце и омладине лишене родитељског старања обављају се послови стручног рада социјалног радника, психолога, педагога и правника.

Дом представља организациону јединицу ЦСР *Колубара*. Укључен је у програм трансформације установа социјалне заштите.

Објекти социјалног становања у заштићеним условима

Град Ваљево обезбеђује средства за инвестиционо и текуће одржавање објеката. С обзиром да су изграђени 2004. год. у току претходног периода није било потребе за већим улагањима. Објектима управља Управни одбор ЦСР. Облици, мере и услуге социјалног рада реализују се у оквиру редовних задатака ЦСР. Породицама је пружена материјална и психосоцијална подршка, правна помоћ, помоћ у запошљавању, сређивању интерперсоналних односа и другим питањима од значаја за њихову интеграцију у локалну заједницу. Како се ради о већем броју самохраних мајки, активности ЦСР су усмерене на њихово оснаживање за успешније родитељство, а омоућено им је и да се активно укључе у реализацију пројекта *Дајмо живо(с)т годинама* кроз рад геронтодомаћица.

У току 2006. год. забележени су следећи трендови у области услуга социјалне заштите у граду Ваљевоу:

- Усвојење као облик заштите деце је био на нивоу претходних година.
- Први пут од почетка реформе социјалне заштите, хранитељство је стагнирало – смештено је само једно дете, није дошло до повећања броја хранитељских породица. Могући узрок је дисконтинуитет у популаризацији породичног смештаја деце и омладине.
- Старатељска заштита деце и омладине лишене родитељског старања је на нивоу претходних година.
- Број корисника смештених у установе социјалне заштите бележи знатан пад, што је у складу са реформским пројектима у социјалној заштити.
- Породични смештај старих је и даље на нивоу претходних година, што је последица недовољног популарисања овог облика заштите.
- Додатак за негу и помоћ другог лица бележи пораст у броју корисника.
- Повећао се број корисника материјалног обезбеђења (602 породице).

Табела 21: Преглед услуга социјалне заштите које постоје и оних које би требало развијати у граду Ваљевоу

Шта постоји и потребно је унапређивати?	Шта би требало развијати?
<ul style="list-style-type: none"> • Дечји дом • АМИТУ мобилни тим • Дневни боравак за децу са сметњама у развоју, помоћ у учењу • Викенд хранитељство • Школа за основно образовање одраслих • Саветовалиште у Дому здравља (здравствени проблеми, поремећаји у понашању и проблеми у учењу) • Средњошколски интернат • Сарадања са НВО сектором, али програми немају одговарајућу финансијску подршку • Социјално становање • Прихватна станица 	<ul style="list-style-type: none"> • Кућа на пола пута • Бенефицирано становање • Програми припреме за осамостаљивање (Компас) • Простор у Дому за девојке/младиће • Модели социјалног предузетништва • Ментори (Едукација за менторство) • Специјални педагози • Тим за праћење деце која се смештају у хранитељске породице • Специјализовано хранитељство • Дневни боравак за децу са сметњама у развоју • Дневни боравак за малолетне извршиоце кривичних дела • Дневни боравак за старе особе • Храњеништво за старе у сеоском подручју • СОС телефон за жртве насиља у породици као институционализована услуга

8. МОГУЋИ АКТЕРИ

У процесу планирања Локалне стратегије социјалне политике могући актери у граду Ваљево се могу поделити на потенцијалне: А. Кључне партнере и Б. Остале заинтересоване стране.

А. Кључни партнери у процесу планирања Локалне стратегије социјалне политике:

- Доносиоци одлука у локалној самоуправи

- Представници локалне самоуправе – првенствено, запослени у локалној управи у Одељењу за информатику и развој
- ЦСР *Колубара*
- Школска управа
- Предшколска установа *Милица Ножица*
- Чланови/ице школских тимова за развојно планирање основних и средњих школа у граду
- Дом здравља и Болница
- Филијала НСЗ
- Регионална привредна комора
- Заступник права ромске мањине у општини Ваљево
- Локалне НВО активнеу области психосоцијалне подршке и људских права, укључујући и женска права и права детета
- Црвени крст Ваљево
- Локални медији који део програма посвећују јавним сервисима у граду и развоју локалне заједнице

Б. Остале заинтересоване стране:

- Сви запослени у локалној управи
- Одељење за друштвене делатности у локалној управи
- Одељење за финансије и привреду у локалној управи
- Сви запослени у свим основним и средњим школама у граду
- Сви запослени у Дому здравља и Болници
- Институције културе у граду
- Спортска удружења и клубови
- Приватни предузетници
- Корисничке групе у области социјалне заштите
- Сви локални медији
- Појединци – локални стручњаци за одређене области социјалне политике

9. СКУПШТИНСКЕ ОДЛУКЕ (анализа постојећег општинског правног оквира у области социјалне заштите)

Статут Општине Ваљево не садржи посебне одредбе о било којој области социјалне политике сем смерница (овлашћења и надлежности) које садржи Закон о локалној самоуправи.

Други општински акти у овим областима:

Одлука о правима у социјалној заштити и социјалној сигурности грађана у општини Ваљево дефинисана су следећа права корисника: опрема кориснака за смештај у установу социјалне заштите или другу породицу; једнократне помоћи; прихватана станица за децу и омладину; право на помоћ у кући (не реализује се); право на дневни боравак (не реализује се); право на коришћење услуга социјалног и другог стручног рада (правног, психолошког и педагошког). Проширена права у складу са Одлуком су: право на помоћ у исхрани; право на накнаду станарине – закупнине и других комуналних услуга; право на помоћ у кући породици која има дете са сметњама у развоју; социјално становање у заштићеним условима.

Табела 22 : Преглед носилаца права према Одлуци о правима у социјалној заштити и социјалној сигурности грађана у општини Ваљево у току 2006. год.

Права по Одлуци	Број носилаца	Укупан износ у дин.
1. Једнократне новчане помоћи		5.452 198
➤ Корисници из основне заштите	342	
➤ Корисници из проширене заштите	440	
Укупно 1:	782	
2. Субвенције		
➤ Комуналне услуге	51	1.153 478
➤ Грејање	8	Исказано заједно са Комуналним услугама
➤ Станарина	20	462 220
Укупно 2:	79	
3. Додатак за сталну новчану помоћ	1	
4. Помоћ у кући породици кој има дете са сметњама у развоју	22	898 447
5. Путни трошкови за децу са сметњама у развоју	32	603 847
6. Социјално становање у заштићеним условима	29 (8 домицилних)	144 743
Укупно (1+2+3+4+5+6)		8.714 934

Критеријуми за расподелу средстава намењених потребама физичких лица у области социјалне заштите и социо-хуманитарним организацијама - критеријуме је утврдила истоимена комисија која се састоји од представника локалне смоуправе, ЦСР и општинске организације Црвеног крста. На основу података проверених од стране ЦСР и у складу са критеријумима, Комисија по потреби додељује новчану помоћ која може износити до 70 000 дин. Поред додељивања новчане помоћи, задатак ове Комисије је и да решава по захтевима невладиних организација и других удружења (удружења ОСИ) за доделу средстава за њихове пројектне активности.

Непосредно учешће грађана у одлучивању остварује се у складу са Статутом општине Ваљево. У Ваљевоу није формиран Савет за развој и заштиту локалне самоуправе. Значајну подршку непосредном учешћу грађана у одлучивању пружа градски услужни центар који је развијен са следећим циљевима: стварање јединствене базе матичних податка о грађанима; успостављање јединствене рачунарске мреже и стварање базе за Е-управљање; олакшавање грађанима приступа и добијања релевантних уверењапутем Интернет-а. У 2005. год. издато је око 30 000 „рачунарских“ уверења грађанима.

10. РЕПУБЛИЧКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ И ДЕИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЈА

Као један од реформских пројеката трансформације установа социјалне заштите у складу са Стратегијом реформе социјалне заштите, предвиђена је

трансформација Домског одељења Др Михаило Ступар у правцу пружања следећих облика заштите:

1. Прихватна станица
2. Кућа на пола пута
3. Дневни боравак за малолетне извршиоце кривичних дела и децу са асоцијалним понашањем

1. Прихватна станица. Основни циљ пројекта је да се обезбеде услови за смештај деце и омладине у ситуацијама хитне и привремене потребе за пријемом, издржавањем, заштитом и старањем, односно да се даље унапреди рад Прихватне станице успостављење 2005. год.. Паралелно, тим за децу ЦСР који је упутио дете, таржио би најпримеренији облик трајније заштите детета, како би се обезбедили услови за што нормалнији живот и развој детета. Корисници услуга Прихватне станице су: деца која су краткотрајно или дефинитивно напуштена од стране родитеља, адолесценти у бекству или транзиту, деца у скитњи и просјачењу, занемарена и злостављана деца која су затечена у бекству или их је неопходно издвојити од насилника.

2. Кућа на пола пута. КПП има за циљ да попуни простор између институционалне и породичне форме заштите за младе који добијају отпуст из институција и/или су завршили професионално оспособљавање и предвиђа интензивну припрему за отпуст, транзицију и социјалну реинтеграцију. Кроз овај облик подршке остваривали би се основни циљеви развоја личности – осамостаљивање и стицање независности.

3. Дневни боравак за малолетне извршиоце кривичних дела и децу са асоцијалним понашањем. Корисници Дневног борвака би били малолетни извршиоци кривичних дела којима је изречена васпитна мера појачаног надзора и деца са асоцијалним понашањем код којих постоји висок ризик од манифестовања преступничког понашања. Постоји могућност да у Дневни боравак буду укључени и малолетни извршиоци кривичних дела са територије осталих општина Колубарског округа које спадају у надлежност Окружног суда у Ваљеву – Уб, Осечина, Лајковац, Љиг, Мионица). На тај начин би Дневни боравак постао међуопштинска услуга социјалне заштите.

11. ИНДИВИДУАЛНА ПРОЦЕНА НОСИЛАЦА ПРОМЕНА

У Општинској управи Ваљево кључни носиоци промена могу да буду сви запослени који су већ имали прилике да учествују у креирању и реализацији различитих иновативних пројеката, као и да похађају различите тренинге и друге обуке. Међу особама које су већ укључене у припрему овог извештаја, то су пре свега:

Лидија Вуковић, самостална стручна сарадница у Одлејењу за информатику и развој;

Предраг Мартиновић, начелник Одељења за информатику и развој;

Владимир Пантић, сарадник у Одељењу за информатику и развој;

Мирјана Теофиловић, виши стручни сарадник у Општинској управи Ваљево.

12. КАКО ДАЉЕ?

Закључци о стању, потребама и капацитеима у граду Ваљевоу за планирање Стратегије локалне социјалне политике и препоруке за даљи рад

- Послове Скупштине обавља Привремени орган састављен од 5 чланова, што представља неповољну околност за различите процесе партиципације грађана/ки и захтева пуно ангажовање локалне управе у превазилажењу тих препрека.
- Општинска управа има 250 запослених, од чега је око 44% са високом и вишом стручном спремом. Скоро $\frac{3}{4}$ запослених су жене. Запослени/е су похађали низ едукација релевантних за њихов професионални рад. У току последњих 5 година одржано је 19 различитих тренинга и других обука за запослене у Општинској управи у којима је учествовало око 100 запослених, тако да се може претпоставити да су професионалне компетенције запослених значајно унапређене.
- Општинска управа представља значајна потенцијал за учешће у реформи социјалне заштите на локалном нивоу и неопходно је адекватно анимирати људе и ангажовати њихва знања и вештине.
- Град има 48 МЗ и 30 МК. Значајно је да је почео процес обуке запослених у МК као део Пројекта *Подршка учешћу грађана у одлучивању на локалном нивоу* (СКГО и СДЦ), што би требало да унапреди грађанску партиципацију и у домену социјалне политике. Потребно је разрадити одговарајуће механизме информисања грађана/ки о значају њиховог учешћа у овој области.
- Општина је формирала самостално или у сарадњи са различитим донаторима 6 међусекторских тела – савета и комисија за различита питања развоја локалне заједнице. Ниво активности тих тела је неуједначен, али она представљају потенцијалне напредне групе Савета за интегралну социјалну политику или групе за повремену подршку у изради локалне стратегије социјалне политике.
- Усвојено је 5 стратешких документа и постоје још 3 у форми нацрта. Потребно је разрадити адекватне акционе планове за примену ових стратешких докумената, међусобно их ускладити и буџетирати.
- Направљено је 7 протокола, споразума или меморандума о сарадњи са између локлане самоуправе и различитих актера друштвеног живота у заједници. Они представљају добру полазну основу за успостављање пратнерстава у креирању и примени локалне социјалне политике и неопходно је проверити њихову заснованост на актуелним потребама и комуникацији у заједници.
- У оквиру институција социјалне заштите, образовања, здравства и запошљавања постоји велики инфраструктурни и кадровски потенцијал. Нарочито су запослени у образовању (основне и средње школе) имали прилику да се организовано професионално усавршавају у области стратешког – развојног планирања, тако да већ имају релевантно искуство у стратешком и пројектном приступу, што ће бити врло значајно у изради локалне стратегије социјалног развоја.
- Постоји евидентан проблем преоптерећености Предшколске установе и немогућности да адекватно одговори на потребе корисника у граду и потребе дец у селу. Неопходно је овај проблем обухватити будућом стратегијом и тражити неке од могућности за његово решавање или ублажавање.

- У сеоској средини постоји недостатак услуга примарне здравствене заштите и потребно је осмислити реалистичан приступ ублажавању тог проблема. Један од форми може да буде и мобилни медицински тим.
- Филијала НСЗ и Регионална привредна комора имају врло активну и конструктивну улогу у локалној заједници. Њихово учешће у изради и имплементацији стратегије социјалне политике су неопходни, јер директно могу да допринесу ублажавању сиромаштва у граду.
- Организације цивилног друштва су врло ангажоване у разним областима друштвеног живота и посебно у области социјалне политике, али за сада су врло скромна издвајања из буџета локалне самоуправе за НВО. Потребно је дати вежу подршку овим организацијама и кроз стратешки приступ залагати се за транспарентне конкурсне механизме у локалној самоуправи за финансирање ових организација.
- Постоји богата и рауноврсна мрежа локалних медија – укупно 24 различита медија који би могли да имају важну улогу у имплементацији стратегије комуникације као дела локалне стратегије социјалне политике.
- У граду је реализован велики број донаторских програма и пројеката од којих је у овом извештају наведено 17, одабраних по значају. Нема потпуно систематизоване евиденције о донаторским пројектима и било би неопходно да она што пре буде успостављена у оквиру локалне управе, а кроз поартнерство са свим секторима у прикупљању и администрирању података.
- Град је иницирао и претежно кроз партнерску сарадњу реализовала 8 пројеката у последњих 5 година. Ово указује на донекле развијен механизам партнерског приступа и даје могућност за његову темељнију имплементацију у оквиру локалне стратегије социјалне политике.
- Остварена је и оствриће се значајна подршка различитим пројектима из НИП-а. У оквиру тога је и значајан број пројеката у области социјалне заштите. Неопходно је све те пројекте сагледати и као елементе локалне стратегије.
- У 2006. год. укупна буџетска издвајања за социјалну заштиту у граду су била 1,48% укупног буџета; у 2007. год. планирано је 1,32% локалног буџета за социјалну заштиту. Кључни корисници су ЦСР Колубара и хуманитарне организације, што претежно укључује Црвени крст и удружења ОСИ. Издвајања у 2006. год. су обезбеживала само гарантовани минимум социјалне сигурности и многе услуге за одрешене корисничке групе нису могле да се развијају. Неопходно је стратешки планирати трендове повећања издвајања за социјалну заштиту, како би се могле планирати и одговоарајуће услуге, бар у периоду од наредне 3 године.
- Кључне циљне групе у области социјалне заштите у граду су: деца и млади; жене и деца – жртве насиља у породици; ОСИ, старе особе, незапослени и Роми. Постоји врло мало поузданих податка о Ромима. Неопходно је детаљније анализирати корисничке групе и успоставити механизме праћења и испитивања њихових потреба, како би се успоставио баланс између потреба и реално могућих услуга социјалне заштите на локалном нивоу.
- Међуопштинска сарадња је успостављена у области одлагања комуналног отпада и регионалног медијског информисања. Постоји и међународна сарадња, односно партнерство са одређеним општинама у другим земљама Европе. Ови облици сарадње представљају основу за размену примера добре праксе са другима и коришћење те добре праксе и у креирању локалне стратегије социјалне заштите.

- ЦСР *Колубара* је кључни носилац услуга социјалне заштите и укључен је у реформске токове, као што је деинституционализација и трансформација установа социјалне заштите. Поред високо стручног потенцијала запослених, неопходно је и даље планирати њихов професионални развој и пратити трендове у области иновативних приступа социјалној заштити као би ЦСР дао свој максимални допринос. Такође, локална стратегија би требало да се усмери и на унапређење материјално-техничке основе рада ЦСР.
- Идентификоване су услуге социјалне заштите које даље треба унапређивати, као и недостајуће услуге социјалне заштите које би требало успоставити. Те услуге би требало да чине полазну основу за планирање стратешког приступа у локалној заједници. Идентификовани су и кључни актери и остале заинтересоване стране за планирање локалне социјалне политике које би требало укључити у обезбеђивање иновативних услуга.
- Започета трансформација Домског одељења Др М. Ступар у складу са реформом социјалне заштитеће представљати ослонац за даље реформске приступе у овој области у граду.
- На основу испитаивања обављеног ус свху израде овог извештаја, закључено је да би активни учесници у раду Савета за интегралну социјалну политику требало да се обуче за следеће аспекте рада: Планирање на разним нивоима у граду – стратешко и пројектно (у складу са ЛФА методологијом); Управљање пројектним циклусом; Изградња делотворног партнерства у граду; Мониторинг и евалуација услуга социјалне заштите.
- Будуће активности у процесу планирања локалне социјалне политике ће бити:
 - Детаљнија анализа постојећих капацитета у локалној заједници, анализа кључних партнера у планирању локалне социјалне политике и одређивање стратешких праваца развоја локалне социјалне политике, имајући у виду реформску оријентацију;
 - Креирање визије локалне социјалне политике, дугорочног циља/ева, средњорочних (3 године) и краткорочних циљева (годину дана) и њихова приоритизација;
 - Разрада средњорочних и краткорочних циљева у акционе планове, са фокусом на иновативни и интегративни приступ у креирању услуга у локалној заједници за осетљиве групе;
 - Израда стратегије комуникације резултата процеса планирања локалне социјалне политике у локалној заједници;
 - Цостинг и буџетирње креираних иновативних услуга и укључивање одрђених услуга у локални буџет за 2008. год. као програмске или пројектне активности;
 - Разрада система праћења и оцењивања успешности (ME систем);
 - Разрада пројектних матрица (логфрамес) и целокупних пројеката за део иновативне услуга.
 - Аплицирање пројектима за финансијска средства ван градског буџета;
 - Израда детаљног Плана рада за град Ваљево (Гантограма активности).

03.06.2007. год.

Припремила,

Бранка Павловић,

менторка

Прилози:

- Орагнограм Општинске управе Ваљево
- Листа ЦРДА пројеката у општини Ваљево у периоду 2001-2007 год.
- Листа појединачних пројеката које су реализовале ваљевске основне и средње школе
- Професионални развој запослених у ваљевским школама